

Ліана Буданова,

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСАД МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФАРМАЦІЯ» В УНІВЕРСИТЕТАХ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті висвітлено науково-методологічні підходи до дослідження дидактичних засад моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» в університетах країн східної Європи. Проведено аналіз наукової та спеціальної літератури в галузі якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація». З'ясовано світові тенденції професійної підготовки фармацевтів у вищих навчальних закладах. Схарактеризовано теоретичні особливості організації та проведення моніторингу якості навчальних досягнень майбутніх фармацевтів у вищих навчальних закладах країн Східної Європи. Необхідність глибокого вивчення зарубіжної вищої фармацевтичної освіти значною мірою зумовлена нагальною вимогою часу – вийти на вищий світовий рівень розвитку фармацевтичного сектору.

Ключові слова: методологічні засади, дидактичні засади, якість навчальних досягнень, професійна підготовка, моніторинг навчальних досягнень.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для вивчення становлення і розвитку дидактичних засад моніторингу якості базових знань студентів спеціальності «Фармація» в університетах східноєвропейських країн необхідно визначитися з відповідними методологічними підходами.

Як відомо, на початку 1990-х рр. методологічну функцію в педагогіці стала брати на себе філософія освіти і виховання (Б. Бім-Бад, Б. Гершунський, Б. Лихачов, В. Розін, П. Щедровицький та інші). Уточнення методології педагогічної науки здійснили В. Вульфсон, В. Журавльов, В. Загвязинський, С. Гончаренко, В. Краєвський, М. Скаткін та інші. Сучасне розуміння методологічного підходу можна зробити на основі відповідних визначень В. Краєвського, В. Маткіна, В. Сластьоніна.

Для конкретизації методологічних основ дослідження дидактичних засад моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» в університетах східноєвропейських країн слід прийняти до уваги тенденції сучасних вітчизняних та закордонних досліджень з моніторингу навчальних досягнень у вищих навчальних закладах.

Необхідність глибокого вивчення зарубіжної вищої фармацевтичної освіти значною мірою зумовлена нагальною вимогою часу – вийти на вищий світовий рівень розвитку фармацевтичного сектору. Тому, важливого значення набуває аналіз позитивного досвіду реформування зарубіжної вищої фармацевтичної освіти. Сьогодні в Україні відсутні комплексні педагогічні дослідження з проблеми моніторингу навчальних досягнень фармацевтів східноєвропейських вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Упровадження моніторингу в освіті України досліджують науковці: освітній моніторинг в загальноосвітніх навчальних закладах (М. Барна, А. Вілохін, В. Вознюк, О. Гірний, О. Дем'яненко, С. Дордюк, В. Кальней, Н. Кулакова, В. Лунячек, А. Орлов, З. Рябова, Г. Сігеева, Т. Татаринцева, Л. Устенко, А. Шегада, С. Шишов, Л. Щоголева), проблеми моніторингу у вищому навчальному закладі (Н. Байдацька, А. Белкін, Е. Беляєва, В. Горб, А. Денисенко, С. Костогриз, Г. Красильникова, Т. Лукіна, М. Мартиненко, М. Миронова, О. Островерх, С. Сіліна, М. Скиба, Г. Цехмістрова), моніторинг якості постдипломної освіти (Л. Покроева, Л. Кравченко), загальні засади педагогічного моніторингу (В. Вікторов, Г. Горб, Г. Ельнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, А. Майоров, О. Патрикеева, О. Скубашевська, Л. Чернікова). Проблему становлення моніторингу якості освіти у світовій практиці досліджувала О. Локшина.

Поняття педагогічного моніторингу вивчається в працях В. Бикової, М. Болгарової, Б. Бодрякова, Н. Вербицькова, Г. Єльнікова, Є. Заїки, Н. Морзе, В. Полонського та інших.

Проблеми моніторингових досліджень у галузі освіти висвітлено в працях вітчизняних і зарубіжних авторів: А. Белкіна, Б. Блума, Дж. Вілмута, М. Грабара, Т. Гусена, А. Качалова, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, А. Майорова, Е. Нарді, О. Патрикеевої, В. Приходька, В. Попова, Р. Торндайка та ін.

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців висвітлюються у роботах В. Бондар, М. Васильєва, Б. Гершунський, С. Золотухіна, М. Євтух, О. Коваленко, Н. Кузьміна, М. Лазарєв, В. Лєдньов, П. Лузан, В. Манько, О. Мороз, К. Платонов та ін. Умови професійного розвитку майбутніх фахівців досліджували вчені О. Глузман, О. Гончар. Психологічні аспекти формування професійних умінь і якостей майбутніх фахівців розглядали Г. Балл, І. Бех, В. Семіченко. Проблемам підготовки фахівців для фармацевтичної галузі присвячено наукові праці І. Булах, Л. Галій, Л. Кайдалової, В. Назаркіної, І. Светочевої, В. Черних.

Мета статті полягає у дослідженні дидактичних засад моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» в університетах країн Східної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка фахівців для галузі охорони здоров'я завжди привертала увагу педагогів і в Україні, і за її межами, враховуючи критичність щодо професійної помилки провізорів, лікарів. Саме у системі підготовки фармацевтичних (медичних) кадрів зароджувалися, апробувалися, а згодом поширювалися на інші сфери професійної освіти інноваційні методи навчання та моніторингу знань.

Сучасні українські науковці С. Золотухіна, В. Лозова, А. Троцько, відзначили, що в педагогіці важливим є звернення до індивіду, до його внутрішнього світу, тому у вивченні питання моніторингу якості базових знань студентів слід звернути увагу на формування особисто-орієнтованої професійної компетенції майбутніх фармацевтів, яка зумовлена створенням умов для отримання базових знань і формування вмінь і навичок відповідно до

освітньо-кваліфікаційного рівня; професійними якостями особистості, що сприятимуть досягненню якісно нового рівня підготовки фармацевтів [1; 9].

У дослідженнях простежуються різні підходи щодо розуміння моніторингу якості професійної підготовки. А ось конкретна проблема моніторингу якості навчальних досягнень студентів за спеціальністю «Фармація» в університетах країн Східної Європи, які навчаються в нових умовах, ще не стала в українській педагогічній науці предметом спеціальних досліджень. Вивчення широкої джерельної бази (дисертації, монографії, навчальні посібники, статті, матеріали конференцій) не дає уявлення про цілісну систему моніторингу навчальних досягнень студентів фармацевтичного спрямування в університетах східноєвропейських країн як процесу.

Необхідність глибокого вивчення зарубіжної вищої фармацевтичної освіти значною мірою зумовлена нагальною вимогою часу – вийти на вищий світовий рівень розвитку фармацевтичного сектору. Тому, важливого значення набуває аналіз позитивного досвіду реформування зарубіжної вищої фармацевтичної освіти [2, с. 71; 4, с. 234–237].

Інтеграція вищої фармацевтичної освіти у європейський освітній простір зумовлює упровадження системи професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю на всіх рівнях відповідно до європейських норм і стандартів в освіті та науці, яка ґрунтуватиметься на передовому вітчизняному досвіді та досвіді країн світу. Отже, потрібна нова система професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю, яка матиме інноваційний характер, надасть можливість цілісної, інтегрованої педагогічної системи, яка відобразатиме зміст професійної діяльності майбутнього фахівця, взаємозв'язки і залежність складових педагогічної системи [3, с. 54].

Близьким для України є досвід східноєвропейських країн, які вже багато років розвиваються в умовах ринкової економіки, налагоджуючи форми співпраці у рамках «загальноєвропейського дому» та інтегруючи багату економіку у світовий ринок. У сучасному світовому господарстві східноєвропейські країни належать до держав із середнім рівнем економічного

розвитку. Економічні перетворення, що відбулися в більшості країн Східної Європи свідчать про те, що ринкові перетворення набрали силу, удосконалюються і направлені на докорінну зміну місця і ролі країн регіону в загальносвітовому економічному просторі [3, с. 54].

Дослідження закордонного досвіду моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» потрібне для того, щоб успішно використовувати раціональні й оптимальні досягнення, які здобула світова педагогічна практика в процесі будівництва національної фармацевтичної освіти в Україні.

Аналіз наукових праць засвідчує відсутність дидактичних і методологічних засад моніторингу знань майбутніх фармацевтів. Разом з тим, у нових умовах саме такі засади стануть науковою базою для вирішення цілої низки питань, що дозволить здійснювати цілеспрямовану орієнтацію у засвоєнні знань майбутніми фармацевтами та оволодінні ними професійними вміннями і навичками, які забезпечать гарантований розвиток і становлення фармацевтичної освіти.

Дидактичні засади моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» в університетах східноєвропейських країн розглядаються як педагогічна система, що являє собою єдність її мети, змісту, форм і методів формування професійних знань фахівця фармацевтичного профілю з урахуванням соціально-економічних, теоретичних і практичних факторів, специфіки професійної діяльності.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи пізнання, методи системно-структурного аналізу об'єктів, та методи і теорії наукових досліджень (психолого-педагогічні теорії навчання, теорії педагогічної та психологічної діагностики, закони педагогічних вимірювань), що дозволили визначити його стратегію. Тактика дослідження базувалася на принципах і положеннях, покладених в основу проведення моніторингових досліджень якості освіти та вимог до методів педагогічної діагностики якості знань. Концепція дослідження має три взаємопов'язаних концепти:

методологічний, теоретичний та технологічний. Методологічний концепт відображає взаємодію та взаємозв'язок різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології до розуміння сутності моніторингу навчальних досягнень майбутніх фахівців фармацевтичного профілю, вивчення проблеми забезпечення належної професійної підготовки. Теоретичний концепт визначає низку вихідних категорій, концепцій, положень, основних понять, дефініцій, без яких неможливим є розуміння сутності досліджуваної проблеми [6; 8].

Для реалізації мети та завдань дослідження необхідно визначити особливості моніторингу якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» в вищих навчальних закладах східноєвропейських країн. Професійна підготовка фахівців для фармацевтичної галузі має свої специфічні особливості й функції. Розглянемо ці особливості.

Фармація – це галузь системи охорони здоров'я, а фармацевти і провізори – це професіонали, які працюють у сфері охорони здоров'я та допомагають людям зберігати задовільний стан здоров'я, запобігати хворобам і, за необхідності, дають поради щодо призначення лікарських засобів, найбільш ефективного їх використання. До специфіки фармацевтичної галузі можна віднести аптечні установи, підприємства і заклади системи охорони здоров'я (державної та недержавної форм власності); фармацевтичні підприємства і аптечні установи дистриб'юторської й аптечної мережі вітчизняних та закордонних недержавних фармацевтичних компаній; науково-дослідні центри та фармацевтичні навчальні заклади (факультети) на всіх рівнях професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців; державні інспекції з контролю якості лікарських засобів, контрольно-аналітичні лабораторії та ін.

До найважливіших установ із лікарського забезпечення пацієнтів належать аптеки, аптечні пункти і кіоски. Загальновідомо, що аптека – це заклад, який надає широкий спектр послуг: інформаційні, консультативні, з реалізації лікарських засобів і парфумерно-косметичної, профілактичної та іншої продукції; це місце, де людина позбавляється від негативних емоцій.

Аптечні пункти і кіоски є структурними підрозділами аптек. Престиж працівника аптечної установи – фармацевта та провізора – зростає з кожним роком, оскільки фармацевтична галузь стрімко розвивається і вдосконалюється в сучасних ринкових умовах.

У ході дослідження було визначено, що фармацевтична діяльність – це галузь науково-практичної охорони здоров'я, яка охоплює науковий пошук та створення лікарських препаратів, визначення потреби в препаратах, їх виробництво та всебічне вивчення властивостей, включаючи безпеку та специфічну дію; аналіз лікарських препаратів, їх стандартизацію, реєстрацію виробництва, контроль якості, зберігання, реалізацію та застосування, фармацевтичну опіку, підготовку та перепідготовку фармацевтичних кадрів.

Фармацевтична галузь є однією з тих, які найбільш динамічно розвиваються за складних умов сьогодення, чому значною мірою сприяє і розвиток фармацевтичної науки та навчальних закладів, де готують фахівців саме для цієї галузі. Важливо зазначити, що фармацевтична галузь є складовою частиною системи охорони здоров'я і посідає особливе місце у сфері інтелектуальної та виробничої сфери людства. Фармацевтична галузь представлена таким чином: заводи, фармацевтичні фірми, фабрики, контрольно-аналітичні лабораторії, аптечні структури, оптові фірми. Кількість провізорів складає в Болгарії – 7,114 на 7,6 мільйонів населення, Польщі – 22,634 на 38,1 мільйона населення, Румунії – 14,392 на 21,5 мільйона населення, Словенії – 1,604 на 5,4 мільйона населення, Угорщині – 7,850 на 10 мільйона населення, Чехії – 6,278 на 10,5 мільйона населення [9].

Крім лікарських засобів, предметом діяльності фармацевтичних та аптечних підприємств є також біологічні добавки до їжі, вироби медичного призначення, дитяче харчування, парфумерно-косметичні засоби, індивідуальні діагностичні прилади, предмети догляду за хворими, санітарно-гігієнічні вироби тощо, які тісно пов'язані з лікуванням, профілактикою хвороб, підтриманням здорового способу життя або доглядом за хворими. Особливості професійної діяльності фахівця фармації обумовлюють необхідність

спеціальної підготовки для реалізації професійних функцій, що здійснюються відповідно до кваліфікаційних вимог.

Зазначимо, що на сучасному етапі у більшості країн Європи фармацевтичних фахівців готують фармацевтичні навчальні заклади або фармацевтичні факультети у медичних навчальних закладах.

Як загальна сприйнятна та відома за кордоном використовується єдина кваліфікація для фахівця з вищою фармацевтичною освітою – фармацевт. Фармацевт є єдиним спеціалістом, що здійснює контроль на всіх етапах оптового та роздрібного товарообігу, здійснює контроль якості ліків, керуючись чіткими професійними та етичними правилами. Фахівцю, що має початкову професійну освіту присвоюється кваліфікація помічник фармацевта [7].

Аналіз основних тенденцій розвитку національних систем вищої школи в університетах країн Східної Європи свідчить про їх суттєве реформування. На перше місце висуваються найважливіші компоненти освітнього процесу:

наявність системи сертифікації та ліцензування діяльності фахівця, яка застосовує стандартизовані методи управління якістю професійної компетентності, що прийнято у більшості розвинених країн світу;

цілеспрямована міжнародна інтеграційна політика у сфері фармацевтичної (медичної) освіти;

інноваційна діяльність в галузі фармацевтичної освіти, що ініціює запровадження нових методів управління якістю підготовки фахівців [9; 8].

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, фармацевтичні працівники є фахівцями охорони здоров'я, професійні обов'язки яких спрямовані на забезпечення максимального терапевтичного впливу від лікарських препаратів. Фахівець повинен постійно оновлювати свої знання, слідкувати за досягненнями фармацевтичної науки і практики, за вимогами до професійної підготовки і законами, що регламентують та контролюють фармацевтичну діяльність.

Аналіз філософських, педагогічних, психологічних і фармацевтичних, медичних джерел з проблеми дослідження дав змогу обґрунтувати форму моніторингу професійних знань майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у східноєвропейських вищих навчальних закладах та в Україні; охарактеризувати систему моніторингу та управління якістю професійної підготовки фармацевтів в Україні та за кордоном – для визначення тенденцій розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні.

Список використаної літератури

1. Веркалець, М. М. Педагогічні ідеї Б. Грінченка / М. М. Веркалець. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.
2. Вернадский, В. И. Задачи высшего образования нашего времени / В. И. Вернадский // В. Вернадский. Начало и вечность жизни. – М., 1989. – С. 245–264.
3. Вищі навчальні заклади України 3–4 рівнів акредитації, які здійснюють підготовку фахівців фармації : цифри і факти / А. Ф. Бабанін, І. Белкін, Г. В. Дзяк та ін. – Тернопіль : Вид-во ТДМУ, 2005. – 392с.
4. Вища освіта і Болонський процес / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. І. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Фармацевтическое образование в мире : учеб.-метод. пособ. / [В. П. Черных, В. М. Толочко, А. В. Зайченко и др.]. – Х. : Изд-во: НфаУ. – 2004. – 92 с.
7. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. – К. : МОРІОН, 2005. – 848 с.
8. Quality Assessment and Quality Development in German Universities with Particular Reference to Assessment of Teaching. – Bonn : HRK, 2000. – 41 p.
9. Quality education and competencies for life / Workshop 3 / Background Paper – 2004. p. 6.

Рецензент – доктор біологічних наук, професор Набока О. І.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016

Буданова Л. Научно-методические подходы исследования дидактических принципов мониторинга качества учебных достижений студентов специальности «Фармация» в университетах стран восточной Европы

В статье освещены методологические основы исследования дидактических принципов мониторинга качества знаний студентов специальности «Фармация» в университетах стран Восточной Европы. Проведен анализ научной и специальной литературы в области качества знаний студентов специальности «Фармация». Определены мировые

тенденции профессиональной подготовки фармацевтов в высших учебных заведениях. Охарактеризованы теоретические особенности организации и проведения мониторинга качества знаний будущих фармацевтов в высших учебных заведениях стран Восточной Европы. Необходимость глубокого изучения зарубежного высшего фармацевтического образования в значительной мере обусловлена требованием времени – выйти на мировой уровень развития фармацевтического сектора.

Ключевые слова: методологические основы, дидактические принципы, качество знаний, профессиональная подготовка, мониторинг учебных достижений.

Budanova L. Scientific and Methodological approaches of Research of Didactic Principles of Educational Knowledge Quality Monitoring for Pharmacy-Students Training in Eastern Europe Universities

The article dedicated to the methodology of research of didactic principles of educational knowledge quality monitoring for pharmacy-students training in Eastern Europe universities. It has been conducted the analysis of scientific literature and educational knowledge quality for students training in «Pharmacy» specialty. It is found worldwide trends of pharmacists training in higher educational establishments. We have determined organization theoretical features and quality monitoring of future pharmacists training in Eastern Europe universities.

The need for deeper study of foreign higher pharmaceutical education is largely caused by the urgent requirement of time –achieving a higher level of global pharmaceutical sector.

The experience of Western countries is near to Ukraine, which for many years has been developing as market economy, establishing forms of cooperation within the "common European home" and a mixed economy integrating into the global market. Nowadays global economy of Eastern European countries belong to countries with an average level of economic development. The economic transformation that took place in most Eastern European countries suggest that market reforms took effect, aimed at improving and fundamental change in the place and role of the region in the global economic space.

Main trends analysis of the national systems in Eastern Europe universities testifies to their substantial reform. So, the most important components of the educational process: The system of certification and licensing of professional activities applying standardized methods of professional competence quality; Purposeful international integration policy in the pharmaceutical (medical) education; Innovation in the field of pharmaceutical education, initiating new methods introduction of quality management training.

In conclusion, pharmacists must constantly update their knowledge, to monitor the achievements of pharmaceutical science and practice.

Keywords: *methodological principles, principles of teaching, educational knowledge quality, professional training, educational knowledge monitoring.*